

УДК 070:82-92

ЯК ПИСАТИ ЖУРНАЛІСТСЬКІ ТЕКСТИ: до проблеми методики і технології творчості

Микола ТИМОШИК

д-р філол. н., проф.

Київський національний
університет культури і мистецтв

вул. Є. Коновальця, 36, 01133,

Київ, Україна

nkin@ukr.net

ORCID 0000-0002-7011-3022

© Тимошик М., 2023

Статтю присвячено актуальним проблемам методики й технології створення журналістських текстів. Тема ця мало розроблена в сучасному українському журналісткознавстві. Причина — відсутність спеціальних курсів із творчих майстерень на факультетах журналістики більшості університетів, брак відповідних підручників та посібників для студентів, неготовність викладачів, які не мають практичного журналістського досвіду, читати подібні курси й осмислювати цю проблематику в теоретико-практичному аспекті. Натомість ця тема активно циркулює в навчальній і науковій літературі на Заході. Авторами своєрідних «правильників гарного писання» там виступають здебільше відомі журналісти-практики.

У статті запропоновано авторське бачення результату давньої дискусії теоретиків і практиків щодо питань, чи можна навчити (навчитися) гарному писанню? Писати можна навчити, але обмеженим літературним формам, які не потребують публіцистичного осмислення подій і явищ. Йдеться про матеріали, що входять до інформаційних та частково аналітичних жанрів. Обґрунтовано необхідність опанування журналістами-початківцями методики й технології створення текстів і розуміння складників творчого процесу в цілому.

Оглянуто найкращі зарубіжні та українські взірці «правильників гарного писання». Виділено й узагальнено спільне та найважливіше з аналізованих порадників: наявність щоденного бажання писати; невтомну працездатність і силу волі; системне читання найкращих зразків красного письменства; ведення щоденників, записничків; фіксація мови героїв з творів — перлин народної мудрості; вироблення індивідуального стилю писання.

Докладно з'ясовано сутність поняття «муки творчості». Зроблено це на основі аналізу творів і мемуаристики найкращих майстрів слова зарубіжної та української літератури й журналістики. Доведено, що муки творчості — типовий стан журналіста. Подолати його, досягнути стану натхнення можна лише щоденними пробами пера, мотивацією створити резонансний твір, прискіпливим аналізом того, що написали досвідчені попередники. Окремо йдеться про три стадії творчого процесу.

Ключові слова: журналістська творчість, як писати, журналістські тексти, муки творчості, методика писання, технологія писання, творчий процес, поради гарного писання.

HOW TO WRITE JOURNALISTIC TEXTS: to the problem of methodology and technology of creativity

Mykola Tymoshyk

Doctor of Philology, Professor

Kyiv National University of Culture and Arts

36, Ye. Konovaltsia St., 01133, Kyiv, Ukraine

nkin@ukr.net

ORCID 0000-0002-7011-3022

The article is devoted to current problems of the methodology and technology of creating journalistic texts. This topic is underdeveloped in modern Ukrainian journalism studies. The reason is the lack of special courses on creative workshops at the journalism faculties of most universities and the lack of appropriate textbooks and manuals for students and the unwillingness of teachers who do not have the practical journalistic experience to read such courses and to understand this issue from a theoretical and practical perspective. Instead, this topic actively circulates in the educational and scientific literature in the West. The authors of a certain kind of "good writing manual" are mostly well-known practicing journalists.

The article offers the author's vision of the outcome of a long-standing debate between theorists and practitioners on the question: whether good writing can be taught (learned). Writing can be taught but in limited literary forms that do not require journalistic interpretation of events and phenomena. This refers to materials that are part of the informational and partly analytical genres. The author substantiates the need for novice journalists to master the methodology and technology of text creation and understand the creative process components in general.

The best foreign and Ukrainian examples of "good writing rules" are reviewed. The common and most important features of the analysed guides are highlighted and summarised: the presence of a daily desire to write; tireless work capacity and willpower; systematic reading of the best examples of good writing; keeping diaries and notebooks; recording the speech of characters from works — pearls of folk wisdom; developing an individual writing style.

The concept essence of "the creativity torment" is elucidated in detail. This is done through the analysis of the works and memoirs of the best masters of words of foreign and Ukrainian literature and journalism. It has been proven that the throes of creativity are a journalist typical state. It can only be overcome, and inspiration state can be achieved, if you try your hand at it daily, you are motivated to create a resonant work, and if you scrutinise what your experienced predecessors have written. There are three stages of the creative process.

Keywords: *journalistic creativity, how to write, journalistic texts, pangs of creativity, writing methodology, writing technology, creative process, good writing guide.*

Постановка проблеми та її актуальність

Одна з тривожних тенденцій розвитку журналістської освіти — хронічний брак навчальних підручників і посібників з основ журналістської творчості та майстерності.

У попередні роки цю проблему вдавалося розв'язати завдяки зарахуванню до викладацького складу журналістів-практиків із редакцій провідних ЗМІ. За новітньої доби, з об'єктивних причин, більшість університетів позбавлена такої можливості. Викладати основи практичної журналістики, пов'язані з опануванням навичок писання та аналізу текстів різних жанрів, стає нікому. Звідси помітне домінування в навчальних планах курсів теоретичного характеру. Як результат — немало студентів не встигає зібрати за роки бакалаврату достатнього власного творчого доробку, щоб переконливо представити його майбутньому роботодавцеві у сфері медіа.

Завдання статті:

- спробувати поставити крапку в давній дискусії теоретиків і практиків журналістики про те, чи можна навчити (навчитися) писати;
- проаналізувати популярні на Заході «правильники гарного писання» й виявити в них головні творчі вимоги практичної журналістики до журналістів-початківців;
- з'ясувати сутність поняття «муки творчості» та шляхи їх подолання;
- окреслити методикау й технологію складників творчого процесу.

Стан розробки проблеми

Коротку ретроспективу питання варто розпочати з українських матеріалів. І то від середини 20-х років ХХ ст. Саме в ту пору фіксуємо перші спроби дослідження проблематики створення текстів для масового читача.

Це явище не було пов'язане з діяльністю різноманітних за стилевими течіями літературних угруповань, таких як «Плуг», «Гарт», «Молодняк», ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури) чи ВУСПП (Всеукраїнська спілка пролетарських письменників). Підвищений інтерес до писання викликаний саме активним ствердженням нової, радянської за суттю і змістом, системи засобів масової інформації та пропаганди, що формувалася за умов гострої нестачі журналістських кадрів.

Найгостріше означена проблема відчувалася в сегменті окружної та районної преси. Потуг єдиного на ту пору закладу вищої освіти, де від 1922 року почали спішно готувати кадри для партійно-радянської преси, явно не вистачало. Йдеться про Український комуністичний інститут журналістики (УКІЖ), створений 1926 року на базі нового радянського вишу з трирічною програмою вишколу — Комуністичного університету ім. Артема в Харкові.

Головними постачальниками щоденної інформації з місць до районних газет була єдина категорія — сількори з-поміж сільських активістів. Часто малограмотні, інтелектуально убогі, але політично й соціально активні. Їм і необхідно було терміново дати в руки бодай якісь методичні рекомендації чи поради щодо того, як швидко навчитися, якщо не писати придатні для публікації в газетах тексти, то бодай компонувати прості інформаційні повідомлення.

Так з'явилися нашвидку підготовлені співробітниками УКІЖу кілька текстів лекцій, які оприлюднювали в місцевій пресі. Скажімо, у ніжинській окружній газеті «Нове Село» наведено три варіанти цих лекцій під різними заголовками — «Заповіді сількора» ("Заповіді сількора", 1927) та «Розмови з сількорами» ("Розмови з сількорами", 1927a, 1927b).

Подібна ситуація відбулася в семи приєднаних до України в 1939, 1940 та 1945 роках західноукраїнських областях. До того ж на районних і куштових нарадах сількорів, що упродовж 30–70-х років ХХ ст. систематично проводилися по всій Україні за вказівками партійних комітетів, питання про те, як і про що писати до районних газет, ставало чи не головним. В обласних архівах на дослідників цієї проблеми й досі чекають безцінні документи доби — цілі стенограми одно-, дводенних нарад сількорів із зацікавленим обговоренням організаційних і творчих питань підготовки різножанрових матеріалів (*Стенограма першої обласної*, 1941).

Що ж до наукового осмислення проблеми в українському журналістикознавстві радянської пори, то були поодинокі спроби від 1974 року. Тоді засновано республіканський міжвідомчий науковий збірник «Журналістика: преса, радіо, телебачення», й українські дослідники цього напрямку отримали, нарешті, своє наукове періодичне видання, окреме від Москви. Найохочіше за це бралися ті дослідники, які прийшли в науку безпосередньо з практичної журналістики.

Першість тут і натеper залишається за Дмитром Прилюком — колишнім головним редактором республіканської газети

«Колгоспне Село» (пізніше перейменована в «Сільські Вісті»), деканом факультету журналістики Київського університету. Видана 1973 року його монографія «Теорія і практика журналістської творчості» й досі залишається єдиною, до того ж авторитетною, з вивчення цієї проблематики в новочасному українському журналістикознавстві (Прилюк, 1973).

Принагідно проблематику створення журналістських текстів порушує Павло Автомонов (1976). Щоправда, його аналіз зосереджується на матеріалах художньо-публіцистичних жанрів, зокрема нарисів.

З нерясного переліку навчальних видань, де спеціальними параграфами виділені ті чи ті аспекти журналістської творчості, варто назвати підручник Ігоря Михайлина (2002) «Основи журналістики». Одна з його лекцій називається «Журналістика як творчість». Тут автор акцентує на вимогах до роботи з фактами, розтлумачує початківцю у творчості процес аналізу причинно-наслідкового зв'язку та розглядає зміст і форму журналістського твору.

Не можна обминути увагою і не порадіти першим спробам сучасних українських майстрів слова осмислити проблеми «здатності/нездатності» навчитися гарно писати. Київський письменник і видавець Ростислав Семків (2016) поставив собі завдання зібрати докупи думки класиків світового письменства про таїну художньої творчості та їхні практичні поради молодим про те, як писати добре. До поля його обсервації потрапили особливо популярні у світі й в Україні класики: Агата Крісті, Джордж Орвелл, Рей Бредбері, Курт Воннегут, Умберто Еко та інші. Вийшла цікава для прочитання й корисна для роздумів збірка практичних порад, низку з яких студентам-журналістам варто й законспектувати. Бо секрети творчості в письменника та журналіста багато в чому схожі.

Маємо й перший переклад українською популярної на Заході й особливо актуальної для українських реалій книги американського автора Рона Кеппса (2021) «Як писати про війну: як розказати власну історію» (Ron Capps. *Wraiting War: A Guide to Telling Your Own Story*).

Більше уваги означеній у заголовку статті темі приділяють дослідники в західному світі. Головна відмінність тамтешньої навчально-наукової лектури від пострадянського простору полягає в тому, що авторами книг для «працівників пера» є здебільше знані в інтелектуальному середовищі журналісти-професіонали. Вони вперто, і не без підстав, ігнорують часто відірвані від реалій життя

абстрактні теорії, розглядають конкретну проблематику передусім під кутом зору узагальненої практики, на яку самі і впливають.

Авторитетом для нас може бути німецький журналіст і вчений з Ганновера Геннінс Носке (2017). У його популярному серед німецького читача підручнику «Журналістика: що треба знати та вміти» є окремий параграф, присвячений проблематиці написання журналістських текстів. Як журналіст-практик, він не посиляється на теоретичні викладки дослідників, а подає анатомічний зріз творення тексту з власного журналістського досвіду. І робить це доступно й переконливо.

Представляючи український переклад цієї книги як осібною для молодих журналістів, колега автора Паул-Йозеф Рауле наголошує: «Книга для читання та підручник» Геннінга Носке являє собою іншу книжку про журналістику; вона створена на основі буднів та в буднях редакційної роботи успішним редактором, котрий здобув численні премії... Носке уникає теоретичної «вежі з слонової кістки»: він дає матеріал для перегляду усталених поглядів, а початківцю пропонує допомогу, щоб утілити в життя рішення оволодіти найкращою для демократії професією» (Носке, 2017, с. 12).

Узагальнені рекомендації щодо основ писання вбачаємо і в працях інших іноземних авторів: американця Бріана Наїра (McNair, 1994), британця Річарда Крейга (Richard Craig, 2007), поляка Ярослава Сціслака (Ściślak, 2007).

Віяння новітнього часу — призначений передусім студентам та деяким професійно невідготовленим до викладання фахових дисциплін викладачам журналістики та побудований здебільше в рефератному варіанті такий собі вінегрет скачаного з мереж і розміщеного в мережах несистематизованого, часто без посилань «інформаційного мотлоху». Здебільше це непрофесійно перекладена (через автоматизовану систему) вибірка головного з книг зарубіжних авторів, поширена в мережах під різними припадними заголовками. У руслі нашої теми варто навести типовий приклад — відеоролик (платформа Youtube) на більш ніж три хвилини із цікавим заголовком «П'ять лайфхаків гарного писання». Мовний покруч *лайфхак* — явно сленгового характеру, що означає корисну пораду у вигляді хитрого трюку. Автори цього ролика взяли за основу короткі витяги рекомендацій професора журналістики Єльського університету Вільяма Зінссера (William Zinsser) з його книги «On Writing Well» («Для гарного писання»). Щоправда, в українському перекладі її переназвали ще одним примітивним сленгом —

«Текст пекс шмик» (Наш Формат, 2018). Навряд чи таке читиво принесе користь тим, хто по-справжньому хоче опанувати гарне писання.

Виклад основного матеріалу

Чи можна навчити (навчитися) писати?

Питання вічне — з усіх епох і країв. Його здебільше ставлять ті з юних й одержимих, хто не тільки хоче бачити своє прізвище часто друкованим чи поширюваним у офіційно зареєстрованих мережових періодичних виданнях, а й відчувати, що тексти потрібні, хвилюють, спонукають думати багатьох.

У літературі, та й у професійному середовищі журналістів, побутують різні відповіді щодо цього. Дві з них — категоричні й діаметрально протилежні.

Перша — писати (тут у значенні не писати грамотно чи каліграфічно, а творити неповторні тексти) навчити ніхто нікого не може.

Друга — писанню навчити можна.

Такі, здавалося б, цілковито непеєднані твердження потребують короткого коментаря.

Щодо категоричного «ні»

Якщо розглядати журналістську професію як суто творчу (а так ставилися до неї раніше), то однозначність «ні» очевидна: природа творчості часто є незбагненою і, отже, непідвладною застосуванню до неї ким завгодно якихось загальноприйнятих правил, схем, рекомендацій. Бо досить часто відомі метри з того чи того сектору творчого цеху на запитання: «І як це вам вдалося?» — утаємничено відповідають: «А Бог його знає...».

Творче натхнення приходить не на замовлення чи на догуду звичайним людським амбіціям. Часто саме особистісна творча уява та натхнення мають здатність перевтілюватися в конкретний витвір, який не можна ні повторити, ні запозичити. Але це зазвичай трапляється не просто так. Поява натхнення чи внутрішньої спонуки писати спричинюється часто зовнішніми чинниками.

Невипадково кризь тумани віків дійшли до нас перекази чи й навіть сюжетні легенди про доторкання перстом Божим до чола немовлят. У такий спосіб, кажуть, Бог роздавав таланти при народженні кожної дитини: одному — схильність до малювання, другому — до землеробства, третьому — до технічних винаходів, іншим дарував красномовство. Чин до писання вибирався тим перстом, певне, з найменшої за обсягом «торбини талантів». Чи не тому вона розкривалася не так часто?

З огляду на це можна потвердити: талант до писання (як і до лицедійства, малювання, ліплення тощо) або є, або його нема. І пробувати витягувати зсередини душі те, чого первинно не було закладено, немає сенсу.

Щодо категоричного «так»

За умов панування в посттоталітарному суспільстві ринкової стихії журналістику все частіше стали зараховувати до нетворчих спеціальностей. Свідчення цьому — відмова низки університетів від творчих конкурсів під час вступних випробувань.

Раніше незмінна вимога додавати до документів власні творчі доробки віднедавна в Україні стала не обов'язковою. Мотивації такого рішення дві:

а) у журналістиці незмінно сусідує низка операцій, яку практично називають організаційно-творчими, а то й виробничо-рутинними; тут формуються за різноманітними ранжирами та критеріями численні групи текстів, які не завжди потребують особливих здібностей;

б) обмежувати бажання вступати на журналістику тим, хто досі нічого не опублікував, суперечить конституційним правам індивіда.

Справді, анатомічний зріз процесу журналістикотворення вказує на те, що написанню деяких груп текстів можна відносно легко навчитися й без наявності таланту. Стосується це матеріалів, у яких читач знаходить відповіді лише на три головні запитання: *що, де, коли?* У таких відсутні які-небудь коментарі, роздуми, узагальнення. Немає експресії, образів. Не нуртують між рядками людські пристрасті. Мозок «не потіє» від хвацько закручених сюжетів чи свіжості погляду на звичні речі.

Йдеться, отже, про досить обсяговий пласт журналістики, яка називається інформаційною або новинною. Інакше кажучи, тут ідеться про суто інформаційні жанри. А такі, кажуть особливо «просунуті айтивці», скоро здатні будуть відтворювати роботи. Бо холодний розум у таких машин потребуватиме не талану, а систематизації за відповідними алгоритмами запущеної до них інформації.

У цьому місці цілком доречно поставити крапку у відповіді на запитання: так можна навчити писати чи ні?

Писати майстерно — таки ні. А от опанувати методіку та технологію створення матеріалів здебільше інформаційного, а не аналітичного чи художньо-публіцистичного характеру — так.

Доступними для засвоєння є умовно розкладені на полички етапи творчого процесу написання текстів.

Парад «правильників гарного писання»

Саме інформаційна (дієва, новинна) журналістика в початковий період формування її стандартів на американському континенті (початок ХХ століття) гостро потребувала рекомендацій, порад, запозичення досвіду від маститих майстрів пера. Так для тих, хто пише, починалося продукування різних «найголовніших правил», які легко можна було знайти і на шпальтах газет та журналів, і у випусках брошур та книг після Другої світової війни.

Назвемо подібні поради «правильниками гарного писання» та спробуємо їх проаналізувати.

Хрестоматійний тут приклад — «22 правила ефективної праці журналіста», автором яких став редактор «Herald Tribune» Стенлі Вокер (Stenli Worker). То була відповідь талановитого публіциста-есеїста на численні прохання прихильників, які хотіли довідатися про складники успіху в журналістиці. Ці правила (у нашій західній діаспорі їх називають правильниками) поширилися незабаром зі США до Канади. Ними зацікавилися і творці єдиного в західному світі фахового журналу для українців «Український журналіст» («The Ukrainian Journalist»), що виходив у канадському Торонто.

Наведемо саме з цього джерела деякі витинки про те, як гарно писати:

Важливе повідомлення не повинне бути задовге.

Речення і розділи повинні бути короткі.

Приступайте відразу до суті справи.

Не залишайте без відповіді невияснених питань; не робіть припущення, що читач знає суть того, про що ви пишете.

Добувайте всю інформацію, включно з найдрібнішими деталями.

Якщо сенатор носить шнуровані черевики, то це новина; також коли має перуку.

Не має бути зривів або перерви думок. Думку можна побудувати так, щоб ніякий редактор не міг викинути ні одного речення без шкоди для цілої статті. (Голіят, 1972)

Про секрети журналістської кухні саме в такому ключі (коротко, змістовно, схематично, з обов'язковим зазначенням певного числа тих своєрідних правил) стали все частіше писати автори

підручників чи практичних посібників із журналістського фаху на всьому демократичному Заході.

З роками кількість таких правил невпинно збільшувалася. Ось, наприклад, типові назви розділів з підручників і посібників західних видань:

- 5 убивць читабельності;
- 7 інструментів цікавих заголовків;
- 9 ключів, якими розкриваються шляхи завоювання уваги читачів;
- 10 схем опису характеру героя розповіді;
- 13 правил успішного писання для дітей;
- 15 підказок, як краще писати до жіночих журналів;
- 18 кроків набуття навичок придумування сюжетів на сенсаційні теми;
- 25 складників майстерності журналіста.

Схоже на те, що далі всіх у творчому пошуку з метою інтригування своїх потенційних читачів пішов популярний в Америці журналіст і письменник Скотт Едельштейн (Scott Edelstein). Він зібрав майже дві тисячі таких «правил писати гарно». І свою книгу назвав «1818 способів писати краще і бути опублікованим» (Edelstein, 1997).

Журналіст-практик і викладач журналістики Геннінг Носке, як справжній німець, дбає про лаконічність. Тому кількість своїх рекомендацій обмежує до першого десятка. А з найголовніших правил гарного писання вибирає чотири. Назву їх:

Правило 1: писати з користю; писати інформативно; швидко діставатися серцевини теми.

Правило 2: писати точно, прагнути влучності, працювати з точністю деталей та педантичністю.

Правило 3: писати просто, зрозуміло, розважати.

Правило 4: писати зворушливо, досягати дієвості, не забувати про дотепи та несподівані моменти (Носке, 2017).

Згадуваний вище професор Єльського університету Вільям Зінссер (William Zinsser), автор книжки «Для гарного писання» («On Writing Well»), рекомендує своїм послідовникам засвоїти всього п'ять правил:

1. Починайте із нової несподіваної інформації (банальність чи незнайомий текст).

2. Текст повинен бути живим та читатися абзац за абзацом (короткі речення, де наступна фраза — продовження попередньої).
3. Спростуйте кожне речення до найнеобхідніших компонентів (суть, небагато статистичних чи історичних даних).
4. Важливість редагування (заміна громіздких словосполучень, повторів, складних речень).
5. Пишіть від себе (щирість, відвертість). (Наш Формат, 2018)

Зрештою, не обійшлася без таких порадників і партійно-більшовицька преса радянської пори. Згадувані вище «Заповіді селкора» та «Розмови з селкорами», які згодом поширювалися всіма просторами колишнього СРСР від республіканських до районних газет, із цієї ж серії перекладів чужих думок. Зазвичай їх робили на замовлення ідеологів кремля закордонні власкори московської головної газети «Правда» зі шпальт західної періодики. Це, до речі, давня імперська звичка росії: усе краще поза своїми межами просто красти, видаючи згодом за своє (від літописів і пісень українців до технологій виготовлення автомобілів чи мікросхем німців).

Популярність вищенаведених варіантів «правильників» засвідчує їхню корисність. Також легкість і доступність сприйняття та розуміння. Адже про «сіль професії» каже той, хто її справді опанував. Хто не хизується, а щиро ділиться набутим власним досвідом і власним розумінням так званих секретів творчості. До того ж ділиться просто, дохідливо, без теоретичних зарозуміlostей.

Історія національної журналістики дає низку прикладів, коли кумирами багатьох читачів ставали окремі редакційні працівники або керівники газет чи журналів. До них наївно та щиро писали залюблені в слово початківці й уклінно просили поради в головному: як навчитися писати? Власне, так на прикладах публікацій своїх улюблених видань й училися писати. І дуже сподівалися реальної помочі від їхніх авторитетних творців.

Красномовний приклад існування такого явища — ось цей витяг з одного потішного листа від юнака Василя Горбея із села Угринів Сокальського повіту до головного редактора журналу «Рідна Мова» професора Івана Огієнка. Журнал цей виходив з 1933 по 1939 рік у Варшаві, а цитований лист датований 3 травня 1933 року. Автор цих рядків знайшов листа Горбея в архіві української еміграції Польського інституту національної пам'яті у Варшаві:

Прошу мені прислати вказівки: у який спосіб треба писати всякі поезії, вірші, поеми, на чім вони найбільше полягають і з яких часів треба найкраще писати: чи з часів козацьких, татарських, або з війни української року 1918 і т. д. Прошу також мені дати вказівки до писання прози, тобто не віршем. З великим захватом чекаю на відповідь Пана Професора. (Горбей, 1933)

Автор додає до свого листа власний рукопис уже написаної першої «поєми» «Сотник» і дуже просить редактора повикреслювати неправильні слова та повідомити, чи затвердять цей твір до друку. Далі цитата, зі збереженням стилістики листа: «Прошу не сумніватися з тої “першої” поеми, бо укінчивши 7-класну школу, наразі ліпшу написати не можу, але маю надію, що при допомозі журналу “Рідна Мова” ще напишу далеко кращі поеми» (Горбей, 1933).

В архіві не вдалося знайти відповіді прохачеві від знаного майстра слова і неперевершеного стиліста професора Івана Огієнка. Однак гострота питання про сутність питання тут наяву: молода людина прагне будь-що навчитися гарно писати, але не знає як.

Описаний вище випадок з історії нашої преси не є поодиноким. Високий рівень довіри до національної преси, яка за умов буття бездержавної нації та системних заборон українського друкованого слова існувала коштом переважно національно свідомих читачів, спонукав творців тих рідкісних українських газет, журналів та альманахів дорожити таким довір'ям, уважно ставитися до будь-яких письмових чи усних звернень, якщо змога, допомагати.

Неформальне листування редакцій із читацьким активом спонукала також необхідність самостійно готувати редакційну зміну, шукати з-поміж сількорів (сільських кореспондентів) чи юнкорів (юних кореспондентів) тих, у рукописах яких проглядалися схильності до писання. Тому немало досвідчених і самодостатніх редакційних працівників, хто таке помічав, не вважали зайвим витратити трохи особистого часу на листування з таким сількором чи юнкором.

Про що?

Докладно проаналізувати доладне й неоковирне, пояснити причину відмови щодо друку конкретного допису, порадити щось присутне з власного практичного досвіду.

Наведена нижче цитата переконливо доводить, що набута на зорі зародження української за духом і мовою журналістики позитивна тенденція у відносинах «редакція-читач» була і в практиці

низки місцевих газет чи не всієї радянської доби. Її сповідувати б і тепер маститим журналістам. Але закони нерегульованого ринку у сфері ЗМІ, які запанували в національному інформаційному просторі, знівельовали ту добру справу.

Отож витинка з листа завідувача літературною студією при чернігівській газеті «Комсомольський Гарт» Петра Пулінця авторів цих рядків, тоді десятикласнику з відсталого й бездоріжного села Данина, який відважився надіслати для літературної сторінки «Засів» тієї газети свої перші оповідання:

Шановний Миколо! В тебе справді є велике бажання оволодіти секретами літературної майстерності. Але, крім бажання, треба ще надзвичайну, невтомну працездатність, у вольовому відношенні просто треба загартовувати себе... Треба багато читати. Я б порадив тобі читати Євгена Гуцала, Олесь Гончара, Михайла Стельмаха. Придивляйся до їхньої манери письма, записуй слова і вислови, які тобі сподобалися (для цього слід завести окремий зошит чи щоденник). Слідкуй за мовою односельчан. Все, що варте уваги, записуй: слова, приказки, прислів'я, цілі речення, якщо вони сформульовані стисло, повно і ясно. Все це — матеріал для роботи. Для читання треба щодня відводити певний час. Погляньмо на твоє оповідання «Перша любов». Дрібниця! Ти просто розшифруєш слова поета, та й усе. Мова цього твору занадто бідна, та й матеріал для оповідання не надто гожий. Навпаки: в оповіданні «Світ не без добрих людей» стільки фактів, що їх вистачить для роману. Намагайся показати характер, психологію героїв, пиши так, щоб образи були індивідуальні, а не схожі один на одного. Вивчай, удосконалюй знання мови. Треба «коней», а не «конів»! Останнє оповідання буду рекомендувати до друку. Але то — аванс. Дозволь повірити в твої сили! Не підведи! (Пулінець, 1973)

Виділю з цього щиро написаного poradnika журналіста-професіонала надто важливе для початківця:

- наявність щоденного бажання писати;
- невтомну працездатність і силу волі;
- системне читання найкращих зразків красного письменства;
- ведення щоденників, записничків;
- фіксацію з мови односельців перлин народної мудрості;
- вироблення індивідуального стилю писання;
- намагання бачити в співбесіднику його характер, психологію.

На жаль, у теперішню пору панування в редакціях різноманітних комунікаційних технологій на адресу студентів-журналістів, яких із труднощами доводиться влаштовувати туди на практику, чуємо від нинішніх професіоналів здебільше докори на кшталт: і чого вас там навчають на тих факультетах журналістики?

До поданого вище своєрідного огляду «правильників гарного писання» залучено приклади, оприлюднені в різний час, у різних країнах і в різних джерелах: у навчальних і наукових виданнях, у мемуарах й епістоляріях. Незважаючи на «різність» висловлювань, тут простежуються три головні вимоги до претендента, який хоче стати автором взірцевих журналістських текстів. Звісно, за умови системної та наполегливої праці над собою. Виділимо їх:

- наявність сталої мотивації до писання;
- уміння керувати своїми думками;
- здатність «грати» словами.

І якщо з такими вимогами в автора немає внутрішнього конфлікту, він може впевнено засвоювати проблематику цієї статті далі.

Отже, слід засвоїти два засадничі терміни — *методику* й *технологію писання*.

Методика творення журналістських текстів із практичного погляду варто розуміти як напрацьовані не одним поколінням найкращих представників цієї професії усталені підходи, правила, звички, яких дотримуються в певній послідовності в процесі роботи над призначеним для оприлюднення матеріалом.

Складниками такої методики є: власний спосіб подолання неминучих «мук творчості», обдумування структури тексту, обра-на наперед тональність викладу тексту та його мовностилістичні особливості, вкраплення «сторожових» фраз чи поділ на підзаголовки, що підсилюють читацький інтерес.

Технологія ж написання — це сукупність прийомів, за допомогою яких автор осмислює фактаж, утілює його в певній формі чи в наперед визначеному жанрі, повсякчасні дії заради удосконалення тексту з погляду його сприйняття. Йдеться про заміни, вставляння, переставлення, скорочення, переробку, виділення в написаному (набраному) тексті.

Муки творчості: з практики майстрів слова

Уявімо тепер молодого автора, який вирішив нарешті сісти за письмовий стіл і вразити обрану наперед редакцію, як писав один хлопець із села Угринів до професора І. Огієнка, «далеко кращою

поемою». Перед цим він розібрався з парадом «правильників гарного писання», законспектував кілька обраних відповідно до власних уподобань та розуміння, з'ясував зі словників сутність методики й технології писання. Він усе ще одержимий бажанням.

Створено на екрані комп'ютера заповітну папку для файлів майбутнього шедевра, відкрито файл. Миготіння курсора нагадує, що пора починати писати перше речення.

І раптом усвідомлена несподіванка: не думається, не пишеться. Увага чомусь розсіюється. Спроби насильно скеровувати думки не вдаються. Воля характеру не наворачтає до тексту, а шукає бодай формального приводу полишити на час робочий стіл. Первинний намір попрацювати зазнає невдачі. У голові ще й ще раз переінакшуються полиці думок, м'язи тіла в якійсь незвичній напрузі, дихання притишується, очі зосереджуються на чистому екрані. З-під курсора вистрибують перші слова, фрази, речення. Утім свідомість фіксує від мозку сигнал легкого роздратування і рука тягнеться до клавіатурної кнопки на видалення. Не те, не так. Нові думки. І часто такі ж дії.

Як чинять у такому разі вперті автори?

Відповідь знаходимо у романі «Місто» недооціненого сучасниками українського письменника доби Розстріляного Відродження Валер'яна Підмогильного. У заповітній мрії стати відомим через свої тексти його головний герой Степан Радченко — працюючий, нужденний, але мотивований досягнути чогось високого у житті сільський юнак — проходив не раз через ті муки творчості, коли «нічого не виходило»:

В такому разі він взявся ретельно усувати всі перешкоди, що розважали його, щоб ізолювати себе цілком і зосередитись хоч примусово: скасував перо, бо його треба вмочити, далі й звичайного олівця, бо його треба гострити, завівши олівець висувний; зрушив стіл від вікна, де легенький протяг дратував йому обличчя, і поставив його коло пічки, у затишку, у зв'язку з цим упорядкувавши й електрику; а щоб здихатися обридливого шелесту сусідів, почав робити спроби вночі, коли все спало. Потім і тут зазнавши поразки, о 4–5-й годині вранці, коли ніхто ще не вставав. Але наслідки цих зречених заходів були ті самі — на папері кілька перекреслених рядків серед безлічі намальованих дерев, хат і пик, а на серці — гіркота і втома. (Підмогильний, 1991, с. 456)

Що це? Бездарність початківця? Недосвідченість, помилковість вибору професії? Неминуче розчарування?

Зовсім ні. Це типова ситуація нашої професії. І не лише для початківця, а й для бувалого журналіста, письменника.

Такий стан неминуче виводить нас до осмислення такого явища, з яким стикався і часто стикається кожен, хто пише або принаймні пробує писати, як *муки творчості*.

Сотні й тисячі авторів різних епох і країв переживали такі або подібні безуспішні проби писання. Й лиш одиниці намагалися пояснити це на письмі. Принаймні зізнатися в парадоксально-незбагненній закономірності: що легше й захопливіше сприймає читач той чи той твір, то більше творчих мук доводилося подолати авторові. Поширена думка про те, що коли комусь легко читається, тоді комусь і легко пишеться, є насправді глибоко помилковою.

Найбільш незбагненим феноменом цих мук маститі автори називають проблему початку першого речення, першого абзацу, першого розділу.

Чому ступор починається саме на цьому?

Що заважає подолати цей бар'єр? Нехай тимчасовим реченням, невідшліфованою думкою, просто пропуском його «на потім».

Не вийде.

Початок — це вибір тональності викладу, порядку розкладання фактів, структури. Це вістря для подібного нанизування доти розрізнених думок, це зародок сюжетної оповіді. Це зачин до зацікавленого читання, пролог до успіху автора. І тут не сміє бути нічого примітивного, загального, заяложеного, нецікавого. Читач має з першої фрази підмітити якусь приманку, родзинку, інтригу, незвичну обіцянку, за розвитком якої неодмінно стежитиме далі.

І коли тривале в часі «неписання» не спонукає автора відмовитися від конкретного наміру, а, навпаки, змушує починати нові спроби, це означає, що в голові думки «бродять», дозрівають і незабаром можуть вихлюпнутися вже впорядкованими й доладними на папір чи екран комп'ютера.

Цікаві роздуми знаходимо з цього приводу в Тараса Шевченка. Очікуючи офіційного підтвердження своєї волі на далекому Каспії, десятилітній бранець російського «вертепу мерзенності» вирішує вести щоденникові записи. Але й перед ним постає оте незмінне: з чого почати, про що писати? Із запису в «Щоденнику» від 13 червня 1857 року:

Сьогодні вже другий день, як я зшив собі й акуратно обрізав зошит для того, щоб записувати, що зі мною й біля мене трапляється... Писати бажання сильне. І пера вже загострені... А писати все ж нема про що. А сатана так і шепоче на вухо: «Пиши що заманеться, брешти, скільки на душу ляже; хто тебе перевірятиме. І в офіційних журналах брешуть, а в такому, домашньому, і Бог велів»... Запишемо все..., що серце продиктує. (Шевченко, 2003, с. 12)

Часто зізнання про власні муки творчості відомі автори вкладають не у уста чи міркування своїх героїв, а в довірче листування з друзями чи своїми першими навчителями. Скажімо, для талановитого публіциста та письменника Григорія Косинки, якого 1934 року провідники комуно-більшовицького режиму звинуватили в приналежності до антирадянської терористичної організації і розстріляли, таким навчителем став Володимир Винниченко. Г. Косинка не соромився зізнатися справжньому метрові красного письменства, що він із села, «син вбогих батьків», що університетів не закінчував, але читав багато (В. Стефаніка, С. Васильченка, В. Винниченка, К. Гамсуна); що починав життя в місті із чистильника черевиків і чи не тоді задумався над тим, щоб стати письменником. Щось подібне, до речі, було і з Мартіном Іденом — головним героєм однойменного роману Джека Лондона.

Погоджуючись із думкою старшого побратима, що ніякі теорії не можуть навчити бездарну людину талановито писати, Г. Косинка так само наївно й бездоказово, як думає, пояснює причину свого потягу до писання: мовляв, пишуть же люди, хіба я гірший, хіба не можу щось подібного написати? І тут же здогадується, що це прямий шлях у графоманство. Тому й спішить зізнатися в несподіваному відкритті: лиш коли розпочав утілення задуму, переконався, що то не проста річ, що та власна наївність межувала з глупством.

У цьому цінному на глибокі думки листі, що є своєрідним роздумом про творчість та неминучі муки на шляху до пізнання її таїн, є місце, де описується стан доведеного своєю професійною безсилю до відчаю автора:

Коли людина рве речення, ставить де треба й де не треба крапки, думка її справді подібна до отієї дикої птиці, що настовбурчена по клітці гасає. Моя мисль горіла, образи товпилися, кричали фарбою, а я безсилий був передати їх, бо логіка моя німа була... Знаю я добре тепер, що мало, ой як мало тільки одного бажання

чи талану якогось, щоб справді почесне ім'я письменника носити.
(Косинка, 1964, с. 325)

І насамкінець про вихід із цього, здавалося б, непереборного стану. Таки настає момент, коли нагромаджені впродовж тривалого часу факти, деталі, епізоди якоїсь миті починають сумірно розсортовуватися в окремих невидимих нішах пам'яті, міцніє і зриміше проглядається нитка, на якій у певній послідовності звужуються доти розрізнені думки. Процес пішов.

Ось як описує Джек Лондон у своєму знаменитому творі «Мартін Іден» давно очікуване відкриття шлюзу для перевтілення «мук творчості» у швидко заповнювані все новими й новими рядками донедавна порожні сторінки: «Просто він знайшов дарунок мовлення, і всі мрії, усі думки про прекрасне, які довгі роки жили в ньому, зазвучали назовні нестримним, потужним, дзвенячим потоком... У нього спалахнув дух творчості, йому захотілося виявити цю красу перед ширшим колом читачів...» (Лондон, 1986, с. 168).

Отже, із попередньо викладеного матеріалу стає зрозуміло, що подолати «бар'єр написання» допомагають неминучі, але свідомо пережиті муки творчості. Зазвичай вони дістають тоді, коли трапляються перерви в писанні. З різних причин: через відпустку, тривале відрадження, зміну виду діяльності.

Стадії процесу створення тексту

Наступним етапом, що дає змогу пізнати й опанувати технології писання, є з'ясування сутності *творчого процесу та його послідовності*.

Перед тим, як засвоїти цю частину статті, маємо поставити і знайти відповіді на такі запитання:

1. Чому про той самий факт різні автори пишуть по-різному?
2. Чому на нібито однозначні явища подають різну інтерпретацію?
3. Чому одні публікації надовго запам'ятовуються, а інші чи не відразу забуваються?
4. Що робити, коли не пишеться?

Йдеться про змістове наповнення таких понять, як *майстерність* і *оригінальність текстів*, які створює та чи та творча особистість. На рівень цієї майстерності впливає низка визначальних людських і професіональних набутоків особистості. З-поміж найголовніших виділимо:

- глибину освіченості (обізнаності) та інтелекту;
- життєвий досвід;
- суспільно-політичні орієнтири;
- набуті й сповідувані автором духовні, літературно-мистецькі цінності;
- психологічні риси.

Інакше кажучи, на змістові акценти призначеного для оприлюднення тексту впливають не тільки наявні творчі потенції автора, а й рівень його знань, переконань, уподобань, мислення.

Деталізувати кожен із цих набутоків немає сенсу — тут усе закономірно. Є лиш потреба звернути увагу на таку деталь. Характери, долі, учинки авторів та героїв хрестоматійних творів світової й національної літератури, де головними дійовими особами виступають журналісти (О. Бальзак, Дж. Лондон, Р. Олдінгтон, В. Підмогильний), переконують у тому, що успішно писати вдається тому, хто достеменно знає життя не з підручників, а з виру його драматичних подій і власних випробувань долі, кого життя гартувало й випробовувало.

Чи не з цієї причини в пору, коли навсього лиш два в Україні факультети журналістики (Київського та Львівського університетів) абітурієнтів допускали на складання вступних іспитів лише за результатами розгляду творчих доробків, перевагу під час вступу надавали не вчорашнім десятикласникам, а тим, хто бодай рік попрацював на виробництві, відслужив у армії. Пояснювали це тим, що журналістика — це життя, це аналіз і оцінка життєвих обставин, серед яких кожен мусить робити свій щоденний вибір. І щоб добре живописати, це життя слід пізнати передусім з власного досвіду, добре опанувавши творчий процес.

З'ясувавши те, що безпосередньо впливає на майстерність та оригінальність писання, переборовши муки творчості, можна впевнено розпочинати засвоєння етапів творчого процесу.

З низки теоретичних праць про психологію творчості впливає, що складний шлях народження того чи того твору літератури, мистецтва, науки, публіцистики чи журналістики можна умовно розділити на кілька взаємно зумовлених складників. Теоретик і практик журналістики Д. Прилюк (1973) виділяє три етапи такого процесу та називає їх так: виникнення задуму, пошуки шляхів розв'язання, утілення задуму в журналістському матеріалі (с. 63). Такого концептуального підходу дотримується й психолог В. Роменець (2004, с. 28).

Змістове наповнення в цій класифікації першого та другого етапів дещо зливається. Цілком очевидно, що після виникнен-

ня задуму починається активний пошук шляхів його втілення та конкретний пошук інформації відповідно до проблематики. Тому цілком логічніше було б назвати це етапом збирання та систематизації матеріалу.

Нижче наводжу коротку характеристику кожного із цих етапів саме у контексті журналістикотворення.

Виникнення задуму

Поняття *задум* у широкому значенні слова тлумачимо як план дій, намір, а у вузькоспецифічному — як головну ідею будь-якого твору (художнього, музичного, мистецького чи публіцистичного).

На початках практичної діяльності юного журналіста місця в щільному робочому дні для формування задумів та їх утілення буде мало. Зазвичай починати доведеться з оперативної підготовки інформаційних матеріалів.

І це добре. У невпинному пошукові, відборі й аналізі соціально значущих фактів виробляються навички писати швидко й коротко. Поза тим є можливість фіксувати деталі, вивчати явища, стежити за тенденціями. І в такий спосіб виявляти свою тему, свій стиль викладу. З'являється шанс виробляти власний почерк, виокремлювати улюблені теми, проблеми, до яких лежить душа. Спочатку не усвідомлено, а з часом з явною пристрастю. Так формуються задуми для написання чогось присутнього, актуального, резонансного. Таке може вилитися в аналітичну статтю, нарис, проблемну ко-респонденцію чи навіть книгу.

Спонукає до цього можуть різні обставини:

- архівний, досі невідомий, документ;
- вчинок особистості;
- доля людини, що вразила;
- дискусія, що оголила малопомітну проблему;
- лист читача чи якийсь відгук із соціальних мереж, що застав у душу;
- прочитане, побачене, почуте, що зачепило край серця;
- постійна авторська рубрика, матеріали якої набувають широкого розголосу.

Наочним прикладом ефективності останньої в переліку спонукальної обставини може слугувати історія виходу у світ практичного посібника «Книга для автора, редактора, видавця». Під час співробітництва автора цих рядків із редакцією популярного свого часу для працівників видавництва, поліграфії та книгорозповсюдження

науково-практичного журналу «Друкарство» на одній із галузевих нарад порушено питання про брак фахової літератури для видавців і редакторів. Адже від кінця 90-х років відбувався сплеск національного книговидавництва, в українських університетах активно акредитувалася спеціальність «Видавнича справа та редагування», а вся навчально-методична література була московською, застарілою.

Так з'явилася на початку 2001 року на шпальтах «Друкарства» нова рубрика «Заочний університет видавця». Упродовж двох років під нею вмішувалися популярно написані практичні рекомендації з різних напрямів діяльності редактора-видавця. Задум редакції згодом перевтілювався в реальну й потрібну на ринку фахової літератури книжку, що відтоді витримала три видання та започаткувала окрему серію видань для журналістів і видавців «Бібліотека видавця, редактора, автора» (Тимошик, 2010). У такий спосіб продовжили життя в підручнику «Історія видавничої справи» матеріали нової рубрики цього журналу — «Історія книги» (Тимошик, 2003).

Збирання та систематизація матеріалу

Не можна уявити цього етапу без постійного формування й поповнення власного досьє.

Досьє може уречевлюватися в різних видах: у папках, записних книжках, нотатках, щоденниках. Може зберігатися де завгодно: на електронних чи паперових носіях. Для людини, яка пише, цей своєрідний архів пам'яті завжди буде справжньою коморою думок, ідей, образів. Це джерело її натхнення. І незалежно від того, на яких фізичних носіях зберігається, цей архів однозначно має бути завчасно й сповна систематизований автором за хронологією, тематикою, географією тощо, за іменами, фактами, точними джерелами цитат. Особливої ретельності потребують світлини й цитати. Відсутність або неточність первинних даних про них із часом не дасть змоги досягнути достовірності оповіді.

Саме систематизація й точність дали змогу, скажімо, колишньому міністрові двох міністерств доби УНР (освіти та віровизнання), а згодом ученому світового рівня Іванові Огієнку написати та видати вже за кордоном неповторний документ буремної доби Української національної революції 1917–1921 років — «Рятування України». То був час не для ведення щоденників. Ситуація змінювалася щодня. Українська Народна Республіка та її провідники фактично були на колесах. Але набуті в час активного співробітництва з редакцією перших українських газет «Громадська

Думка» і «Рада» навички журналіста-публіциста спонукали автора фіксувати в різних нотатниках, які завжди возив із собою, головне.

Ту неповторну автобіографічну хронологічну канву і «Мого життя», і «Рятування України» йому вдалося вивезти за кордон. А вже через багато літ ці два твори броневійної публіцистики таки повернулися в Україну окремим виданням (Огієнко, 2005).

Утілення задуму в конкретному журналістському творі

Це останній етап процесу створення тексту. Немає сенсу починати писати перше речення, допоки не відповіси собі на численні запитання, які починаються, скажімо, з «як»:

1. Як вибрати з безлічі зібраних фактів головне?
2. Як упорядкувати їхній виклад у зрозумілій послідовності?
3. Завдяки чому можна уникнути скучного переказу?
4. У який спосіб сказати коротко про багато що?
5. Чим утримувати увагу читача?

На цьому етапі авторові-початківцю важливо пригадати про чинники, які впливають і на швидкість писання, і на його довершеність:

- жанр тексту;
- повноту зібраного матеріалу;
- глибину його осмислення;
- міру опанування навичок писання.

Звісно, що без знання жанрології, без опанування бодай початкових навичок написання кожного зі складників трьох груп журналістських жанрів (інформаційної, аналітичної та художньо-публіцистичної), без повноти зібраного й глибоко осмисленого марно сподіватися, що цей процес завершиться з бажаним результатом. Принаймні таким, який постав перед героєм згадуваного вже роману В. Підмогильного «Місто» Степаном Руденком. У цьому епізоді бачимо стан героя. Він тернистими шляхами прийшов у письменство з журналістики. І саме в момент завершення нового творчого задуму побачив той результат:

Твір стояв у його голові, як кольорова прозора фотографія. Вийшов він, щоправда, трохи відмінний від першого задуму. Спочатку Степан закрояв величезну річ на три частини, де дійових осіб було щонайменше із сотню і час дії тривав десять років. Потім стиснув її до двох частин і викинув три десятки персонажів. Нарешті скоротив ще частину, лишаючи повість на чотири-п'ять аркушів з двадцяттю учасників.

Що примусило його так ушільнитись? Якийсь внутрішній безапеляційний наказ. Під тиском його творчого пресу із первісного плану спливала геть уся рідина, випадковості, дешеві ефекти й трагедії, зайві розмови й епізоди, і от лишилась загуста пружна маса, що трималась уже форми під дальшим здушенням. Це був болісний процес відтинання живого тіла, що всіма способами чіплялось за життя й хотіло жити. Але він, як судовий хірург, цей біль чинив в ім'я майбутнього здоров'я. (Підмогильний, 1991, с. 511–512)

Вдало й лаконічно сказано про складний, часом незбагнений для стороннього, останній етап творчого процесу — результат творчих мук, нестримних пошуків і пережиття справжнього натхнення його творця.

І останнє, що слід журналістові-початківцю взяти на замітку під час завершення свого творчого задуму. Йдеться про відповідальність за написане.

Не через боязнь цензури, а через конечну потребу формування в кожного автора внутрішньої потреби оцінювати написане власноруч безсторонньо, ніби збоку. Адже допоки текст не оприлюднений, його зміст ні на кого ніяк не впливає. Він нікого не спонукає, нікому не несе ні загрози, ні роздумів. Але якщо потрапив до рук читача, то такий текст стає, за словами Лесі Українки, зброєю. Він може не тільки возвеличити, просвітити людину, а й поранити, а то й убити її.

У цьому контексті відомий український публіцист Іван Багряний (1946), автор знаменитої брошури «Чому я не хочу вертати на "родіну"», справедливо застерігає:

Пам'ятаючи це, кожен, хто пише, повинен застановитися: для чого він пише, і чи має він право написане пускати в рух? Право не перед законом, а право перед нацією. Кожен письменник повинен мати глибоке почуття відповідальності, що лежить на ньому. Багато хто, особливо з молодих, на цим не застановляється. Пиши й друкуй. А надрукувавши, продавай. А що з того вийде, байдуже. (с. 34)

Людині, яка обрала шлях творчого журналіста, слід завжди пам'ятати образну фразу-девіз, що віддавна побутує в середовищі справжніх професіоналів: «*Жодного дня без рядка!*». Як хірург без скальпеля, як художник без пензлика, як пекар без діжки з тістом. Саме за таких обставин творчі муки відступають, а на зміну їм

приходить натхнення писати. Писати тексти правдиві, актуальні, що зачіпають душу, що спонукають думати, а відтак діяти.

Висновки

1. Проблематика методики та технології творення різножанрових текстів для засобів масової інформації незаслужено обійдена в сучасному українському журналістикознавстві. Це призвело до того, що в навчальних програмах факультетів журналістики практично відсутні спеціальні курси із творчих майстерень, бракує відповідних підручників і посібників для студентів. Натомість ця тема активно циркулює, постійно побутує в навчальній та науковій літературі на Заході. Авторами своєрідних «правильників гарного писання» там є здебільше відомі журналісти-практики.
2. У давній дискусії теоретиків і практиків щодо питання, чи можна навчити писати, і досі побутують дві діаметрально протилежні думки: писати талановито навчити не можна, бо це дар Божий — він або є, або його нема; писати навчити можна, але лише в обмежених видах жанрових форм. Зокрема тих, які не потребують публіцистичного струменю та образного мислення.
3. Муки творчості — типовий стан журналіста. Подолати його, досягнути стану натхнення можна лише щоденними пробами пера, мотивацією створити резонансний твір, прискіпливим аналізом написаного.
4. Є три стадії творчого процесу, які взаємно обумовлені: виникнення задуму, збирання та систематизація матеріалу, а також утілення задуму в конкретному журналістському матеріалі. На швидкість і якість писання впливають такі чинники: жанр тексту, повнота зібраного матеріалу, глибина його осмислення, міра опанування навичок писання.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Автомонов, П. (1976). *Жанр переднього краю: український нарис-портрет в роки дев'ятої п'ятирічки*. Радянський письменник.
- Багрянний, І. (1946). Думки про літературу. *Мистецький Український Рух (МУР)*, 1, 25–36.
- Голіят, Р. С. (1972, листопад). 22 правила ефективної праці журналіста. *Український журналіст*, 9, 33–34.
- Горбей, В. (1933). *Лист мешканця села Угринів до редактора журналу «Рідна Мова» (Варшава) Івана Огієнка від 3 травня 1933 р.* (Папка Журнал «Рідна Мова»), Архів Івана Огієнка в Інституту національної пам'яті у Варшаві.

- Заповіді сількора. (1927, 16 лютого). *Нове Село*.
- Кепс, Р. (2021). *Як писати про війну: Як розказати власну історію* (О. Погинайко, пер.). Смолоскип.
- Косинка, Гр. (1964). Лист до В. Винниченка (3 квітня 1927). В Г. Костюк (Ред.), *Слово: збірник українських письменників у екзилі* (Вип. 2, с. 325–326). Об'єднання Українських Письменників в Екзилі.
- Крейг, Р. (2007). *Інтернет-журналістика: Робота журналіста і редактора у нових ЗМІ* (А. Іщенко, пер.). Видавничий дім Києво-Могилянська академія.
- Лондон, Д. (1986). *Твори* (М. Рябова, пер.; Т. 1: Мартін Іден). Дніпро.
- Михайлин, І. Л. (2002). *Основи журналістики* (3-тє вид.). Центр учбової літератури.
- Наш Формат. (2018, 21 листопада). *Як писати хороші тексти. Лайфхаки з книжки «Текст пекс шмекс»*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=GscXfvlp3kE>
- Носке, Г. (2017). *Журналістика: що треба знати та вміти* (В. Клименко, пер.). Центр вільної преси.
- Отієнко, І. (2005). *Рятування України* (М. Тимошик, упоряд.). Наша культура і наука.
- Підмогильний, В. П. (1991). *Місто* (В. О. Мельник, упоряд.). Наукова думка.
- Прилюк, Д. (1975). *Теорія і практика журналістської творчості: методологічні проблеми* (В. О. Кудіна, ред.). Вища школа.
- Пулінець, П. (1973, 24 липня). *Лист заввідділом листів чернігівської обласної газети «Комсомольський Гарт» в село Данина М. Тимошику* (Папка «Перші дописи до газет»), Особистий архів М. Тимошика.
- Розмови з сількорами. (1927а, 16 лютого). *Нове Село*.
- Розмови з сількорами. (1927б, 2 березня). *Нове Село*.
- Роменець, В. (2004). *Психологія творчості* (3-тє вид.). Либідь.
- Семків, Р. (2016). *Як писали класики: поради, перевірені часом*. Пабулум.
- Стенограма першої обласної наради робсількорів Чернівецької області*. (1941, 27 квітня). (Фонд 1, опис 1, № 78), Державний архів Чернівецької області, Чернівці.
- Тимошик, М. (2003). *Історія видавничої справи*. Наша культура і наука.
- Тимошик, М. (2010). *Книга для автора, редактора, видавця* (3-тє вид.). Наша культура і наука.
- Шевченко, Т. (2003). *Зібрання творів* (Т. 5: Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. «Букварь Южнорусский». Записи народної творчості). Наукова Думка.
- Edelstein, S. (1997). *1,818 Ways to Write Better & Get Published*. Cincinnati Ohajo.
- McNair, B. (1994). *News and Journalism in the UK*. Routledge.
- Ściślak, J. (2007). *Jak zostać dziennikarzem*. Astrum.

REFERENCES

- Avtomonov, P. (1976). *Zhanr perednoho kraiu: ukraïnskyi narys-portret v roky deviatoi piatyrychky* [Genre of the frontier: Ukrainian essay-portrait in the years of the ninth five-year plan]. *Radianskyi pysmennyk* [in Ukrainian].
- Bahrianyi, I. (1946). *Dumky pro literaturu* [Opinions about literature]. *Mystetskyi Ukraïnskyi Rukh (MUR)*, 1, 25–36 [in Ukrainian].
- Craig, R. (2007). *Internet-zhurnalistyka: Robota zhurnalista i redaktora u novykh ZMI* [Online journalism: Reporting, writing and editing for new media] (A. Ishchenko, Trans.). *Vydavnychy dim Kyievo-Mohylianska akademiiia* [in Ukrainian].
- Edelstein, S. (1997). *1,818 Ways to Write Better & Get Published*. Cincinnati Ohajo [in English].

- Holiat, R. S. (1972, November). 22 pravyla efektyvnoi pratsi zhurnalista [22 rules of effective journalist work]. *The Ukrainian Journalist*, 9, 33–34 [in Ukrainian].
- Horbei, V. (1933). *Lyst meshkantsia sela Uhryniv do redaktora zhurnalu "Ridna Mova" (Varshava) Ivana Ohiiienka vid 3 travnia 1933 r.* [A letter from a resident of the village of Ugryniv to the editor of the magazine "Native Language" (Warsaw) Ivan Ohienko dated May 3, 1933] (Folder Zhurnal "Ridna Mova"), Arkhiv Ivana Ohiiienka v Instytutu natsionalnoi pamiaty u Varshavi [in Ukrainian].
- Kepps, R. (2021). *Yak pysaty pro viinu: Yak rozkazaty vlasnu istoriiu* [How to write about the war: How to tell your own story] (O. Pohynaiko, Trans.). Smoloskyp [in Ukrainian].
- Kosynka, Hr. (1964). *Lyst do V. Vynnychenka (3 kvitnia 1927)* [Letter to V. Vynnychenko (April 3, 1927)]. In H. Kostiuk (Ed.), *Slovo: Zbirnyk ukraïnskykh pysmennykiv u ekzyliv* [Slovo: A collection of Ukrainian writers in exile] (Iss. 2, pp. 325–326). Obiednannia Ukraïnskykh Pysmennykiv v Ekzyliv [in Ukrainian].
- London, D. (1986). *Tvory* [Works] (M. Riabova, Trans.; Vol. 1: Martin Eden). Dnipro [in Ukrainian].
- McNair, B. (1994). *News and Journalism in the UK*. Routledge [in English].
- Mykhailyn, I. L. (2002). *Osnovy zhurnalistyky* [Basics of journalism] (3rd ed.). Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
- Nash Format. (2018, 21 lystopada). *Yak pysaty khoroshi teksty. Laifkhaky z knyzhky "Tekst peks shmeks"* [How to write good texts. Life hacks from the book "Text Pex Shmeks"]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=GscXfvlp3kE> [in Ukrainian].
- Noske, H. (2017). *Zhurnalistyka: shcho treba znaty ta vmity* [Journalism: What you need to know and be able to do] (V. Klymenko, Trans.). Tsentr vilnoi presy [in Ukrainian].
- Ohiiienko, I. (2005). *Riatuvannia Ukrainy* [Saving Ukraine] (M. Tymoshyk, Comp.). Nasha kultura i nauka [in Ukrainian].
- Pidmohylnyi, V. P. (1991). *Misto* [City] (V. O. Melnyk, Comp.). Naukova dumka [in Ukrainian].
- Pryliuk, D. (1973). *Teoriia i praktyka zhurnalistskoi tvorchosti: metodolohichni problemy* [Theory and practice of journalistic creativity: Methodological problems] (V. O. Kudina, Ed.). Vyshcha shkola [in Ukrainian].
- Pulinets, P. (1973, July 24). *Lyst zavviddilom lystiv chernihivskoi oblasnoi hazety "Komsomolskyi Hart" v selo Danyina M. Tymoshyku* [Letter from the letter department of the Chernihiv regional newspaper "Komsomolskyi Hart" to the village of Danina M. Tymoshyk] (Folder "Pershi dopysy do hazet"), Personal archive of M. Tymoshyk [in Ukrainian].
- Romenets, V. (2004). *Psykholohiia tvorchosti* [Psychology of creativity] (3rd ed.). Lybid [in Ukrainian].
- Rozmovy z selkoramy [Conversations with Selkors]. (1927a, February 16). *Nove Selo* [in Ukrainian].
- Rozmovy z selkoramy [Conversations with Selkors]. (1927b, March 2). *Nove Selo* [in Ukrainian].
- Ściślak, J. (2007). *Jak zostać dziennikarzem* [How to become a journalist]. Astrum [in Polish].
- Semkiv, R. (2016). *Yak pysaly klasyky: Porady, perevireni chasom* [As the classics wrote: Time-tested advice]. Pabulum [in Ukrainian].
- Shevchenko, T. (2003). *Zibrannia tvoriv* [Collection of works] (Vol. 5: Shchodennyk. Avtobiohrafia. Statti. Arkheolohichni notatky. "Bukvar Yuzhnorusskyi". Zapysy narodnoi tvorchosti [Diary. Autobiography. Articles. Archaeological notes. "Bukvar Yuzhnorusskyi". Records of folk art]). Naukova Dumka [in Ukrainian].

- Stenohrama pershoi oblasnoi narady robsilkoriv Chernivetskoï oblasti* [Transcript of the first regional meeting of robsilkors of Chernivtsi region]. (1941, April 27). (Fund 1, Inventory 1, № 78), Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti, Chernivtsi [in Ukrainian].
- Tymoshyk, M. (2003). *Istoriia vydavnychoi spravy* [History of publishing]. *Nasha kultura i nauka* [in Ukrainian].
- Tymoshyk, M. (2010). *Knyha dlia avtora, redaktora, vydavtsia* [A book for the author, editor, publisher] (3rd ed.). *Nasha kultura i nauka* [in Ukrainian].
- Zapovidi selkora [Selkor commandments]. (1927, February 16). *Nove Selo* [in Ukrainian].